

โครงการวิจัยนำร่อง การบูรณาการตัวเขียนไทยน้อย เข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อพัฒนาลูกอีสาน

ดร.พรสวรรค์ พลอยแก้ว

John Draper

1. บทนำ

1.1 ภาวะวิกฤตของภาษาทั่วโลก

Krauss (1991) รายงานว่า 90% ของจำนวนภาษาต่างๆ ในโลกราว 6,800 ภาษากำลังจะสูญหายไป ในปลายศตวรรษที่ 20 นี้ ส่วนใหญ่เป็นภาษาที่ไม่มีตัวเขียน เมื่อได้รับอิทธิพลของภาษาที่มีสถานะเข้มแข็งกว่า ทำให้ภาษาเหล่านี้ถดถอยและเลิกใช้ไปในที่สุด การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตจึงเป็นประเด็นที่นักวิชาการหลายฝ่ายให้ความสนใจเพราะถือว่าการสูญเสียภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหมายถึงการสูญเสีย ภูมิปัญญา วิธีคิด วิธีการมองโลกของบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน กล่าวได้ว่าเป็นการสูญเสียวัฒนธรรมแบบแผนในการดำรงชีวิตของกลุ่มชนหนึ่งๆ ซึ่งจัดว่าภาษาและวัฒนธรรม เป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งของโลก (Baker, อ้างในเฉลิมชัย ไชยชมภู, 2545) เมื่อเกิดแรงกระตุ้นในการศึกษาภาษาในลักษณะดังกล่าวจึงมีศูนย์รวมการศึกษาวิจัยที่

๖

เกี่ยวข้องกับภาษาในภาวะวิกฤต (Language endangerment) ทั้งในอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลีย และในเอเชียก็มีศูนย์รวมที่ประเทศญี่ปุ่น

Crystal (2000) กล่าวว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาในภาวะวิกฤตเป็นงานค่อนข้างใหม่ Crystal จึงรวบรวมแนวคิดตลอดจนพัฒนาการและตัวอย่างในการศึกษาภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตทั่วโลก โดยให้ความรู้ในประเด็นหลักๆ เช่น ความหมายของภาษาที่สูญพันธุ์ (What is language death?) ทำไมจึงต้องศึกษาภาษาเหล่านี้ (Why should we care?) สาเหตุของการตายหรือการเลิกใช้ภาษา (Why do language die?) จะเริ่มอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภาษาอย่างไร (Where do we begin?) และเราจะทำอะไรได้บ้าง (What can be done?) ประมวลจากงานชิ้นนี้ ทำให้ได้แนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาษาในภาวะวิกฤตสำหรับผู้ที่จะเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยด้านนี้ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยที่ไม่สามารถกำหนดเป็นแบบแผนตายตัวได้ ต้องเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของแต่ละภาษาซึ่งแตกต่างกันในเรื่องของภาวะความรุนแรงของปัญหา จำนวนผู้พูด การยอมรับสถานการณ์ของปัญหา ทศนคติของผู้พูด สถานภาพและหน้าที่ของภาษาในชุมชนนั้นๆ ความร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของเจ้าของภาษากับคนกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในชุมชนเล็กและในสังคมขนาดใหญ่ด้วย เป็นต้น และยังต้องอาศัยการประสานความรู้และประสบการณ์หลายแขนงเข้าด้วยกัน ทั้งนักภาษาศาสตร์ นักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา นักภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์นักวางแผนการศึกษา เจ้าของภาษา นักการเมือง ครูและ พัฒนาการ ฯลฯ นอกจากนี้ได้เสนอให้นักภาษาศาสตร์เริ่มต้นเก็บรวบรวมข้อมูลทางภาษาไว้ให้ได้มากที่สุด ประมวลอย่างเป็นระบบ มีตัวอย่างของเสียง ประโยค การนำภาษาไปใช้ อาจเรียกได้ว่าเก็บทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม เท่าที่พอจะทำได้เอาไว้ก่อน เพื่อให้เห็นความคืบหน้าของการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภาษา เพราะงานเหล่านี้เป็นงานยาก ใช้เวลานาน และมีปัจจัยแวดล้อมอีกนานาประการ ไม่อาจคาดหวังความสำเร็จของงานได้เสมอไป แต่ผู้เขียนก็ได้กล่าวไว้ว่าแม้จะไม่สามารถฟื้นฟูภาษาที่กำลังจะตายให้กลับมาใช้อย่างกว้างขวางในชุมชนนั้น อย่างน้อยที่สุดก็ควรจะประวิงเวลาของการสูญหายออกไปให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้

1.2 การตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาในประเทศไทย

จากการตื่นตัวและเริ่มมีการศึกษาภาษาในภาวะวิกฤตในต่างประเทศทั่วโลก ทำให้นักวิชาการในประเทศไทยให้ความสนใจการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาในภาวะวิกฤตมากขึ้น สวีโล เปรมศรีรัตน์ (2002) รายงานว่าภาษาในประเทศไทยที่อยู่ในกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤตมีจำนวน 14 ภาษา ภาวะวิกฤตของภาษาเหล่านี้แบ่งเป็นระดับต่างๆ คือ ภาษาที่กำลังเปลี่ยนแปลง (language change) ภาษาที่ผู้พูดสลับเปลี่ยนไปใช้ภาษาอื่นแทนภาษาแม่ของตน (language shift) และภาษาของภาษาที่จะตาย (language death) ภาษาในกลุ่มวิกฤตส่วนใหญ่เป็นภาษาของชนกลุ่มน้อยเชื้อสายต่างๆ ที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย เมื่อได้สัญชาติไทย ต้องเรียนหนังสือไทย ทำให้การใช้ภาษาเดิมของตนเปลี่ยนแปลงเพราะอิทธิพลของภาษาไทย ได้แก่ 1) ภาษาซำเร (Samre) 2) ภาษากะซอง (Kasong) 3) ภาษาชะโอซ (Sa-Oc or Chu-ung) 4) ภาษาชอง (Chong) 5) ภาษามลาบรี (Mlabri) 6) ภาษาเคนซิว (Kensiw) 7) ภาษาญัฮกุร (Nyah Kur) 8) ภาษาโซ่ (ทะเวียง) (So Thaveung) 9) ภาษาละเวือะ (Lavue) 10) ภาษามปี (Mpi) 11) ภาษาบิซุ (Bisu) 12) ภาษาโกง (Guong) 13) ภาษาอุรักละโว้ย (Urak Lawoi) 14) ภาษาโมเกล็น หรือมอเก็น (Moklen/ Moken)

ภาษาทั้ง 14 ภาษาข้างต้นยังสามารถจำแนกภาวะวิกฤตอยู่ในขั้นต่างๆ กัน ได้แก่ ภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตขั้นสุดท้าย ได้แก่ ภาษาซำเร ภาษากะซอง และภาษาชะโอซ กลุ่มนี้ได้แก่ภาษาซึ่งมีจำนวนผู้พูดเหลือน้อยมาก การใช้ภาษาของเขาจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น และนานๆ จึงจะพูดภาษาของตน เด็กๆ ไม่หัดพูดภาษาของตนเลย ทศนคติที่มีต่อภาษาของตนก็เป็นไปในเชิงลบ จากปัจจัยเหล่านี้ทำให้ภาษาในกลุ่มนี้แทบไม่มีโอกาสที่จะฟื้นฟูให้ภาษาคงอยู่ต่อไปได้ ภาษาที่อยู่ในขั้นวิกฤตตรงลงมาเป็นกลุ่มที่การใช้ภาษามักจะจำกัดวงอยู่ในกลุ่มผู้ใหญ่ซึ่งใช้ภาษาของตนสลับกับภาษาไทย พวกเขามักจะใช้ภาษาของเขาในหมู่พวกเดียวกันเท่านั้น และใช้ภาษาไทยเมื่อติดต่อกับคนต่างกลุ่ม บางกลุ่มอาจจะมีการใช้ภาษาของตนในครอบครัว เด็กๆ จึงมีโอกาสเรียนรู้ภาษาของตน แต่อิทธิพลจากภายนอกทำให้ภาษา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ถ้าไม่ดำเนินการ

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

ศึกษาเชิงอนุรักษ์ไว้ก็อาจจะเปลี่ยนไปอยู่ในกลุ่มที่วิกฤตมากขึ้น เช่น ภาษาญฮัก ภาษโซ (ทะวืง) และภาษาของ

นอกจากนี้ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ยังได้เสนอแนะขั้นตอนและแนวทางในการศึกษาภาษาในภาวะวิกฤตขั้นต่างๆ ไว้ แบ่งให้สอดคล้องกับขั้นต่างๆ ของภาวะวิกฤต โดยแบ่งเป็นสองขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

1. ภาษาที่อยู่ในกลุ่มภาวะวิกฤตขั้นรุนแรงไม่มีโอกาสที่จะฟื้นฟูได้ จึงต้องทำการจรรโลงภาษาไว้ให้นานที่สุดโดยการจัดทำเอกสารหลักฐานเพื่อบันทึกข้อมูลทางภาษาเอาไว้ (Language documentation) ได้แก่การบันทึก ระบบเสียง ระบบไวยากรณ์ คำศัพท์ และความหมาย ตลอดจนการรวบรวมเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับ นิทานพื้นบ้าน เพลง สำนวนสุภาษิต เป็นต้น เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นที่กล่าวมาแล้ว อาจจะศึกษาลักษณะปัญหาและปัจจัยของภาษาในภาวะวิกฤต เพื่อการวางแผนป้องกันและอนุรักษ์ภาษาอื่นๆ ที่มีปัจจัยแวดล้อมใกล้เคียงกัน เป็นต้น

2. การฟื้นฟูภาษา (Language revitalization) เป็นความพยายามที่จะกระตุ้นให้ผู้ใช้ภาษาหันมาใช้ภาษาของตนในชีวิตประจำวันมากขึ้น ตัวอย่างผลงานได้แก่การพัฒนาระบบเขียนภาษาของ ของสถาบันวิจัยภาษาฯ มหาวิทยาลัยมหิดลโดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปัจจุบันชาวขอมร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาฯ มหาวิทยาลัยมหิดลและสำนัก SIL (Summer Institute of Linguistics) สามารถจัดทำตัวเขียน และพัฒนาเป็นสื่อเพื่อสอนภาษาของให้กับนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในกิ่งอำเภอเขาชะหลวงได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จนมีโครงการขยายผลการทำตัวเขียนไปสู่กลุ่มภาษาอื่นๆ ได้แก่ภาษาโซ (ทะวืง) ที่จังหวัดสกลนคร ภาษาท่งที่จังหวัดสุพรรณบุรี และภาษาญฮัก ที่จังหวัดชัยภูมิ

นอกจากนี้ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์ได้จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตขึ้น ศูนย์นี้ตั้งอยู่ที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมฯ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นศูนย์ประสานเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันหรือองค์กรที่สนใจอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับระเบียบวิธีการศึกษาภาษาเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟู ตลอดจนให้ความร่วมมือและเป็นที่ปรึกษาในการ

ดำเนินโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับภาษาในภาวะวิกฤต รวมทั้งมุ่งขยายผลไปสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาอื่นๆ ในประเทศไทยที่มีความจำเป็นต้องอนุรักษ์หรือฟื้นฟู (แล้วแต่กรณี) กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มได้เริ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย เช่น จัดสร้างศูนย์วัฒนธรรมในชุมชน เช่นกลุ่มญ้อกร ที่จังหวัดชัยภูมิ จัดกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมด้าน ๑ อย่างต่อเนื่องเช่นกลุ่มของที่จังหวัดจันทบุรี ทำให้กิจกรรมในชุมชนที่เลือนหายไปกลับมาเป็นที่รู้จักและสืบทอดสู่ลูกหลาน ชาวบ้านให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมและประเพณีของตนมากขึ้น มีการสอนลูกหลานให้ทำหัตถกรรม ทอผ้า ทำเครื่องใช้ ขนม อาหารแบบโบราณนำไปจำหน่าย เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมและก่อให้เกิดรายได้ในชุมชนอีกด้วย

จากประสบการณ์การทําวิจัยเกี่ยวกับภาษาในภาวะวิกฤต ผู้เขียนพบว่า ปัจจัยต่างๆ เช่นทัศนคติในทางลบของเจ้าของภาษา การหันไปใช้ภาษาอื่นแทนภาษาของตน การไม่มีภาษาเขียนหรือการละเลยภาษาเขียน การใช้ภาษาในโอกาสและขอบเขตที่จำกัด ฯลฯ และนโยบายรวมประเทศให้เป็นหนึ่งโดยการให้เยาวชนไทยทุกคนเรียนภาษาราชการคือภาษาไทยกลางในโรงเรียน ทำให้ภาษาอื่นๆ ถูกคุกคามโดยถ้วนหน้า อิทธิพลของภาษาไทยกลางแพร่ไปสู่ภาษาต่างๆ อย่างรวดเร็วผ่านทางสื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ภาษาที่มีผู้พูดน้อย เจ้าของภาษาไม่เห็นความสำคัญของภาษาตนเองจึงย้ายภาษาไปพูดภาษาไทยกลางแทนภาษาแม่ของตน ส่วนภาษาที่ยังมีผู้พูดอยู่จำนวนมากก็เกิดความเปลี่ยนแปลงในภาษานั้นสูงมาก ทั้งการเปลี่ยนแปลงเรื่องเสียง การยืมคำศัพท์ การใช้ภาษาสลับกันไปมาระหว่างไทยกลางและภาษาของตนเป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยทำให้ภาษานั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ปัญหา ได้แก่ ปัญหาด้านการตาย การย้ายภาษาและการเปลี่ยนแปลงของภาษาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ดังนั้นการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาต่างๆ ในประเทศไทยจึงไม่ควรจำกัดเฉพาะภาษาที่จัดอยู่ในภาวะวิกฤตที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น แม้แต่ภาษาไทยถิ่นที่พูดโดยคนไทยตามภูมิภาคต่างๆ หากไม่มีการเริ่มดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมเสียแต่บัดนี้ก็จะประสบปัญหาเช่นเดียวกับภาษาในกลุ่มวิกฤตได้เช่นเดียวกัน

1.3 สถานภาพของภาษาและวัฒนธรรมในประเทศไทย

ในประเทศไทยของเรานั้นมีภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่กว่า 60 กลุ่มภาษา แม้ว่าจะมีกลุ่มภาษามากมายในประเทศไทย แต่ก็ไม่มีปัญหาการต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่มภาษาหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ Smalley (1994) นักภาษาศาสตร์และนักมานุษยวิทยาผู้เชี่ยวชาญภาษาในเอเชียอาคเนย์ ให้ข้อสังเกตว่าเป็นเพราะภาษาเหล่านั้นจัดตนเองอยู่ในระดับชั้นทางภาษาต่างๆ กัน ของสังคมไทยและมีหน้าที่ทางสังคมต่างๆ กัน กล่าวคือ

1. ภาษาที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อคนไทยทั้งประเทศคือภาษาไทยมาตรฐาน จัดอยู่ในระดับชั้นที่สูงสุดเพราะเป็นภาษาราชการและภาษาประจำชาติเป็นภาษาที่ใช้ในโรงเรียนและในสื่อต่างๆ

2. ภาษาที่มีความสำคัญรองลงมาเป็นภาษาไทยถิ่นที่ใช้เป็นภาษากลางและเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น ภาคเหนือได้แก่ภาษาคำเมืองหรือภาษาล้านนา ภาคกลางได้แก่ภาษาไทยกลาง (ทำหน้าที่เป็นภาษาราชการและภาษาประจำชาติด้วย) ภาคใต้ได้แก่ภาษาปักษ์ใต้ และภาคอีสานได้แก่ภาษาลาวอีสาน

3. ภาษาในชั้นรองลงมามีอีกเป็นภาษาพื้นบ้านของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งแบ่งย่อยได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มภาษาที่ใช้ในเขตเมือง เช่น ภาษาจีน ภาษาเวียดนาม กลุ่มภาษาตระกูลไทที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่นอกประเทศไทยและอพยพเข้ามาได้แก่ภาษาแสก พวน ลื้อ โข่ง ฉ้อ โย้ย ฯลฯ และ กลุ่มภาษาในตระกูลอื่นๆ ที่ไม่ใช่ภาษาตระกูลไท ได้แก่ ภาษาเขมร กูย ขมุ มาเลย์ ม้ง เป็นภาษาของคนกลุ่มใหญ่ที่มีผู้อยู่นอกประเทศไทยด้วย และกลุ่มภาษาเล็กๆ ที่ล้อมรอบด้วยกลุ่มภาษาอื่นๆ ได้แก่ ฉักร ชั (ทะวืง) มาลาบรี ชาไก เป็นต้น

ทั้งนี้โดยมีภาษาต่างประเทศเป็นภาษาที่มีบทบาทหน้าที่ในสังคมไทยด้วย แต่จัดเป็นภาษาวงนอก ใช้ติดต่อกับชาวต่างประเทศ ภาษาต่างประเทศที่สำคัญได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเยอรมัน ฯลฯ

การจัดระดับชั้นของภาษาภายในสังคมไทยนั้น โดยทั่วไปกลุ่มภาษาต่างๆ ในประเทศไทยต่างก็ยอมรับสภาพของตนเองและกลุ่มภาษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้

อาจเนื่องมาจากการที่สังคมเมืองกับสังคมชนบทมีความแตกต่างกัน ทำให้คนในสังคมไทยเคยชินกับลักษณะที่บุคคลในสังคมไทยมีสถานภาพทางสังคมที่มีลำดับชั้นแตกต่างกันไปด้วย ภาษาที่ถูกนำมาเป็นเครื่องชี้ฐานะทางสังคม กล่าวคือ คำนิยมของคนในสังคมไทยมักจะยอมรับผู้ใดก็ตาม ที่มีการศึกษาในระดับสูง และประสบความสำเร็จในตำแหน่งหน้าที่การงาน บุคคลนั้นก็สามารถขยับเลื่อนชั้นทางสังคมให้สูงขึ้นได้ และเนื่องจากภาษาไทยกลางเป็นภาษาราชการทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน คนไทยส่วนใหญ่จึงต้องฝึกฝนให้สามารถใช้ภาษาไทยกลางได้ในระดับดี ภาษาไทยกลางจึงเป็นที่ยอมรับของคนทุกภูมิภาคมาแต่เดิม และกลายเป็นภาษาที่อยู่ในลำดับชั้นที่สูงที่สุดในบรรดาภาษาต่างๆ ของคนไทยเชื้อสายต่างๆ

2. ความสัมพันธ์ของภาษาลาวอีสานกับภาษาต่างๆ ในภูมิภาคอีสาน

2.1 การกระจายของภาษาต่างๆ ในภาคอีสาน

ข้อมูลจากงานวิจัยโครงการแผนที่ภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย สถาบันวิจัยภาษาฯ มหาวิทยาลัยมหิดล (2544) กล่าวว่าจำนวนประชากรในเขตภาคอีสานมีประมาณ 22 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของประเทศ พื้นที่ภาคอีสานครอบคลุม 19 จังหวัดมีจำนวนหมู่บ้านกว่า 2 หมื่นหมู่บ้าน พื้นที่ภาคอีสานแบ่งออกเป็นอีสานตอนบนหรืออีสานเหนือและอีสานตอนล่างหรืออีสานใต้ ลักษณะของกลุ่มภาษาและชาติพันธุ์ในเขตดังกล่าวแตกต่างกัน กล่าวคือ

ในเขตอีสานเหนือซึ่งประกอบไปด้วย 10 จังหวัด ได้แก่ เลย อุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร เป็นเขตของกลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำสงคราม ประกอบไปด้วยกลุ่มชนต่างๆ หลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มภาษาตระกูลไทและกลุ่มภาษาตระกูลมอญ-เขมร ส่วนใหญ่อพยพมาจากฝั่งลาวในช่วงต่างๆ ของประวัติศาสตร์อีสาน ประชากรส่วนใหญ่ในเขตนี้พูดภาษาลาวอีสาน นอกจากนี้ยังมีผู้พูดภาษาตระกูลไท-ลาวอื่นๆ ในเขตอีสานเหนือ ได้แก่ ภาษาไทยเลย มีประวัติอพยพมาจากหลวงพระบาง ภาษาผู้ไทยและภาษาญ้อ มีจำนวนผู้พูดภาษาละประมาณร้อยละ 2-2.5 หรือประมาณ

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

5 แสนคน ภาษากะเลิง โย้ย และพวนจำนวนไม่ถึงร้อยละ 1 ภาษาแสกมีผู้พูดจำนวน 3 พันกว่าคน โดยคนที่พูดภาษาแสกมีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเขตประเทศเวียดนามผ่านลาวเข้าสู่ประเทศไทย สำหรับภาษาตระกูลมอญ-เขมรในเขตนี้ที่มีประวัติการอพยพมาจากฝั่งลาวได้แก่ ภาษาโซ้-บรูประมาณ 7 หมื่นคน ภาษาโซ้ (ทะวืง)เกือบ 1,500 คน และกลุ่มคนที่พูดภาษาเวียดนามที่อพยพมาจากเวียดนามอีกประมาณ 2 หมื่นคน

เขตอีสานใต้ซึ่งอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำชี-มูล ประกอบไปด้วย 9 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร ชัยภูมิ และร้อยเอ็ด เป็นเขตของกลุ่มชนที่พูดภาษามอญ-เขมร ตระกูลออสโตรเอเชียติก เป็นส่วนใหญ่ โดยมีผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยจำนวนถึงกว่า 1 ล้าน 4 แสนคน หรือประมาณร้อยละ 13 กระจายตัวอยู่ใน 8 จังหวัด ภาษามอญ-เขมรอื่นๆ ที่อยู่ในบริเวณเดียวกันได้แก่ ภาษากูย/กวย (ภาษาส่วย) จำนวนกว่า 4 แสนคน หรือกว่าร้อยละ 2 และภาษาเงอ ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับภาษากูย/กวย มีจำนวนประมาณหนึ่งหมื่นคน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชนที่พูดภาษามอญในเขตจังหวัด นครราชสีมาประมาณพันกว่าคน กลุ่มญัฮกุรหรือชาวบนเป็นภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษามอญกระจายตัวอยู่ในบริเวณใจกลางของประเทศ คือ บริเวณรอยต่อของภาคอีสาน (นครราชสีมาและชัยภูมิ) กับภาคกลาง (ลพบุรี) และภาคเหนือตอนล่าง (เพชรบูรณ์) จำนวนประชากรมีประมาณ 4,000-7,000 คน บริเวณที่มีผู้พูดภาษาญัฮกุรหนาแน่นอยู่ในเขตจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทในเขตอีสานใต้ กลุ่มใหญ่ได้แก่กลุ่มไทยโคราชหรือไทยเบ็ง ไทยแดง พูดกันหนาแน่นในเขต นครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง เช่น บุรีรัมย์ ชัยภูมิ คนกลุ่มนี้ในเขตอีสานมีจำนวนถึงเกือบ 6 แสนคน หรือประมาณร้อยละ 3.3 พบกระจายใน 12 จังหวัด นอกจากนี้ในเขตนี้ก็ยังมียุ่พูดภาษาไทยกลางซึ่งเป็นภาษาราชการจำนวนมากทั้งภาคอีสานถึงประมาณร้อยละ 7 หรือประมาณ 8 แสนคน นอกเหนือไปจากภาษาลาวอีสาน นอกจากนี้ยังเห็นได้ชัดว่าในบางเขตของอีสานใต้ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทยเป็นภาษากลาง

กล่าวโดยสรุป ภาษาที่พูดกันในเขตภาคอีสานทั้ง 20 ภาษาหลัก ประกอบไปด้วยภาษาตระกูลไท 11 ภาษา ได้แก่ 1) ภาษาลาวอีสาน 2) ภาษาผู้ไท 3) ภาษาญ้อ 4) ภาษาโย้ย 5) ภาษากะเลิง 6) ภาษาแสก 7) ภาษาพวน 8) ภาษาไทยโคราช (ไทยเบิ้ง, ไทยเตี๊ยะ) 9) ภาษาไทยเลย 10) ภาษาไทดำ (ซ่ง) 11) ภาษาไทยกลาง) ทั้งนี้โดยมีผู้พูดภาษาในตระกูลไทจำนวนร้อยละ 90 ของประชากรในภาคอีสานซึ่งมีประมาณ 22 ล้านคน (ในจำนวนนี้ ร้อยละ 73 หรือประมาณ 13 ล้านคนพูดภาษาลาวอีสาน ซึ่งเป็นภาษากลางของภาคอีสาน โดยพบพูดในทุกจังหวัดของภาคอีสาน แต่พูดหนาแน่นในเขตอีสานตอนบน) และมีผู้พูดภาษากลุ่มมอญ-เขมร ตระกูลออสโตรเอเชียติก 9 ภาษา ในจำนวนนี้มีภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มมอญ-เขมรอยู่ 2 ภาษาคือภาษาโซ่ (ทะวืง) และภาษาญ้อฮก ที่เหลืออีก 7 ภาษา ได้แก่ 1) ภาษาเขมรถิ่นไทย 2) ภาษาโซ่ 3) ภาษาบร 4) ภาษาเวียดนาม 5) ภาษากูย / กวย (ส่วย) 6) ภาษาญอ 7) ภาษามอญ ประมาณผู้พูดภาษากลุ่มมอญ-เขมรคิดเป็นร้อยละ 10 นอกจากนี้ยังมีคนพูดภาษาจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาษาจีนแต้จิ๋ว ในเขตเมืองและในบางหมู่บ้าน รวมทั้งคำเมือง ลาวหล่ม ม้ง ลาว (ประเทศลาว) และเขมรกัมพูชาแทรกอยู่ในส่วนต่างๆ จำนวนเล็กน้อยอีกด้วย

2.2 บทบาทของภาษาลาวอีสานในระดับภูมิภาค

ภาษาลาวอีสานเป็นภาษาถิ่นของคนในภาคอีสานซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ (ประมาณ 13 ล้านคน) พิจารณาจากจำนวนผู้พูดน่าจะมีสถานภาพที่แข็งแกร่งกว่าภาษาถิ่นอื่นๆ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสถานภาพของภาษาลาวอีสานกับภาษาถิ่นในภูมิภาคอื่นๆ (ยกเว้นภาษาไทยกลางซึ่งเป็นภาษาราชการ) ได้แก่ ภาษาคำเมืองและภาษาปักษ์ใต้ ภาษาลาวอีสานมักถูกจัดว่ามีฐานะต่ำต้อยที่สุดเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างภาษากับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้พูดภาษา คนอีสานจำนวนมากต้องอพยพย้ายถิ่นไปขายแรงงานตามท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ ภาษาลาวอีสานจึงกลายเป็นสื่อสะท้อนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนระดับล่าง บทบาทของคนอีสานในละครหรือภาพยนตร์มักจะเป็นบทคนยากจนที่ต้องทิ้งแผน

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

ดินเกิดไปขายแรงงานในเมืองใหญ่หรือเป็นคนรับใช้ซึ่งสะท้อนว่าคนอีสานมักจะถูกจัดให้อยู่ในชนชั้นที่ต่ำกว่าคนภาคอื่นๆ ของประเทศอยู่เนืองๆ นอกจากนี้ด้านทัศนคติของชาวอีสานที่มีต่อภาษาของตนก็ไม่ค่อยดีนัก คนอีสานหลายคนกล่าวว่าไม่อยากจะพูดภาษาลาวอีสานให้คนนอกกลุ่มฟังเพราะรู้สึกอาย และส่วนใหญ่เห็นว่าภาษาไทยกลางเป็นภาษาของคนมีการศึกษาสูงและมีฐานะทางสังคมสูงกว่าภาษาของตน คนอีสานส่วนใหญ่หันไปพูดภาษาไทยกลางเมื่อติดต่อกับคนนอกกลุ่ม และพูดลาวอีสานเฉพาะในหมู่คนอีสานด้วยกัน นอกจากนี้พบว่าไม่ค่อยมีการสืบทอดตัวเขียนภาษาลาวอีสาน เด็กชาวอีสานเมื่อเข้าเรียนในโรงเรียนที่สอนเป็นภาษาไทยส่วนใหญ่จะพูดทั้งสองภาษา ใช้ภาษาไทยกับครูและเพื่อนๆ ในชุมชน บางคนก็ใช้ภาษาไทยที่บ้านด้วย บางคนย้ายภาษาหันไปใช้ภาษาไทยและเลิกใช้ภาษาลาวอีสานเพราะเข้าใจว่าจะช่วยยกระดับฐานะทางสังคมของตนได้ แต่อย่างไรก็ตามการย้ายภาษาย่อมไม่สามารถเปลี่ยนแปลงชาติพันธุ์ดั้งเดิมของผู้คนได้ นานวันเข้าก็ลืมคำศัพท์ สำนวนของภาษาลาวอีสาน นอกจากนี้คนที่อ่านตัวเขียนภาษาลาวอีสานแบบโบราณได้จำกัดอยู่เฉพาะคนสูงอายุซึ่งนับวันก็มีจำนวนลดน้อยลงจะเห็นว่าบทบาทของภาษาลาวอีสานในสังคมไทยนั้นนับวันแต่จะด้อยลง สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าถ้าไม่เริ่มดำเนินการด้านการศึกษาเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างถูกต้องเหมาะสมกับปัจจัยแวดล้อม สถานภาพของภาษาและวัฒนธรรมของลูกอีสานก็จะยิ่งถดถอยอย่างรวดเร็ว

3. องค์ความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมเป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชน

3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิทางภาษา

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิทางภาษา (Universal Declaration on Linguistic Rights) ประกาศโดยยูเนสโก เมื่อเดือนมิถุนายน 1996 ที่เมืองบาเซิลนา ประเทศสเปน (UNESCO, 1996 อ้างในเฉลิมชัย ไชยชมภู, 2545: 1) มาตราที่ 3 ว่าด้วยสิทธิทางภาษา (Language Rights) มีสาระโดยสรุปว่า บุคคลมีสิทธิที่จะใช้ภาษาของตนเองในทุกสถานการณ์ ได้แก่ สิทธิในการรักษาและพัฒนา

วัฒนธรรมของตนเอง สิทธิในการได้รับการสั่งสอนภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง สิทธิในการมีภาษาและวัฒนธรรมของตนเองในสื่อสารมวลชน สิทธิในการได้รับการใส่ใจในภาษาของตนเองจากหน่วยงานของรัฐ ฯลฯ จากคำกล่าวเหล่านี้จะเห็นว่าสิทธิทางภาษาเป็นสิทธิพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงได้รับเมื่อเกิดมาเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม รัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซง ซึ่งนำไปสู่บุคคลละเลยภาษาและวัฒนธรรมของตน ซึ่งจะเป็นการขัดต่อปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิทางภาษาดังกล่าว ข้างต้น

3.2 การมีสิทธิทางภาษาเป็นการส่งเสริมการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

คนแต่ละกลุ่มมีวิธีการมองโลก (โลกทัศน์) วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อแตกต่างกัน นอกจากนี้พวกเขายังถ่ายทอดโลกทัศน์ของตนสู่ลูกหลานผ่านทางภาษาของพวกเขา การที่กลุ่มชนมีสิทธิทางภาษาที่จะเรียนรู้โลกทัศน์ของบรรพบุรุษผ่านภาษาแม่ของตนทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มีความภูมิใจต่อเผ่าพันธุ์ของตน เพราะหมายความว่ากลุ่มของตนมีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีที่นาภูมิใจ ควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบสานต่อไป ความภูมิใจในตนและกลุ่มของตนก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีในชุมชนนั้นๆ เมื่อคนมีความเชื่อร่วมกัน รักและสามัคคีกัน มีกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ย่อมก่อให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาต่างๆ ให้สำเร็จลงได้โดยมีภาษาเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ภาษาและวัฒนธรรมจึงเป็นมูลเหตุและองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ภาษาของกลุ่มต่างๆ จึงถือเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง และสร้างสรรค์พัฒนาความรู้เดิมปรับให้เข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป สังคมที่เจริญแล้วต่างยกย่องภาษาและวัฒนธรรมของคนทุกเผ่าพันธุ์ว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้นองค์การยูเนสโกจึงสนับสนุนเรื่องสิทธิทางภาษาและสนับสนุนให้กลุ่มชนหนึ่งๆ มีสิทธิที่จะที่จะเรียนรู้หนังสือโดยผ่านภาษาแม่ของตน และมีสิทธิที่จะดำรงภาษาของตนไว้ให้คงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงอัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชน (UNESCO, 1953)

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

การได้ใช้ภาษาแม่ของชนแต่ละกลุ่มได้อย่างเท่าเทียมกันในสังคมก่อให้เกิดความมั่นใจในตนเองและเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักพัฒนาชุมชนควรให้ความสำคัญต่ออัตลักษณ์ของกลุ่มนั้นๆ ทั้งเรื่องภาษาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจโลกทัศน์ของคนกลุ่มต่างๆ อย่างถูกต้อง แล้วนำองค์ความรู้นั้นมาประยุกต์เพื่อการพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่ความเจริญทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจของคนในชุมชน การที่กลุ่มคนมีวิธีคิดเป็นของตนเองรู้จักปรับเปลี่ยนและเลือกวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาให้กลุ่มของตัวเองตัดสินใจและแก้ปัญหาโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ชุมชนก็จะเข้มแข็งและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

3.3 ความสำคัญของภาษาเขียนและบทบาทของภาษาเขียนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษา

ภาษาเขียนเป็นระบบการสื่อสารที่มีความสำคัญและมีประสิทธิภาพไม่ยิ่งหย่อนกว่าภาษาพูดเนื่องจากภาษาเขียนถูกจัดว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มองเห็นได้ ดังนั้นชาติที่เจริญจึงต้องการมีตัวเขียนเป็นของตนเองเพื่อใช้ในการเรียนการสอนและพัฒนาคนและสังคมนั้นให้เกิดความเจริญ เนื่องจากภาษาเขียนสามารถทำการสื่อสารได้ในวงกว้างมากกว่าภาษาพูด รวมทั้งเป็นเครื่องมือสำหรับการสื่อสารในเรื่องของความคิดความเชื่อ เช่น ข้อความใน สุภาษิต คำสอน ข้อคิด บทความ หรือจดหมายต่างๆ ภาษาเขียนยังเป็นสื่อที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนในเขตห่างไกล เช่น ในการให้ความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขมูลฐาน ข่าวสาร การเกษตร การพาณิชย์ ข่าวเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ และเป็นเครื่องมือสำหรับถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง และเป็นสิ่งที่จะช่วยในการอนุรักษ์ภาษาของกลุ่มชนที่อยู่ในภาวะวิกฤตเนื่องจากภาษาเขียนจะเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม สามารถนำไปใช้ในการบันทึกประวัติ วัฒนธรรม หรือจัดทำบทเรียนเพื่อสอนแก่เยาวชนรุ่นหลังที่ไม่รู้ภาษาแม่ได้ รวมทั้งเป็นต้นแบบของภาษาพูดของชนรุ่นหลัง ทำให้สามารถชะลอการเปลี่ยนแปลงและการตายของภาษาที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากในยุคปัจจุบัน

ประเทศไทยเริ่มมีโครงการวิจัยการทำตัวเขียนให้แก่ภาษาชนกลุ่มน้อยโดยใช้หลักวิชาภาษาศาสตร์จัดทำระบบเขียนให้แก่ภาษาเหล่านี้ ได้แก่การทำระบบเขียนภาษาของ (2543) และโครงการขยายผลสู่ภาษาโซ(ทะวืง) ภาษาญฮูกร และภาษาท็อง โดยความร่วมมือระหว่างชาวบ้านและศูนย์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษา มหาวิทยาลัยมหิดล โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เมื่อประยุกต์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเข้าด้วยกัน สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ(2543) สรุปเกณฑ์ในการสร้างระบบเขียนให้แก่ภาษาว่าควรพิจารณาเรื่องต่อไปนี้

1. ระบบเขียนที่ดีจะต้องเหมาะสมกับสภาพทางสังคมและการเมืองที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ใช้ภาษานั้นๆ เช่น การทำตัวเขียนให้กับภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ระบบการเขียนที่จะนำมาใช้ จึงควรเป็นระบบที่ช่วยส่งเสริมให้ประชากรกลุ่มนี้สามารถอ่านเขียนภาษาของตนได้ และขณะเดียวกันก็สามารถทบทวนภาษาไทยมาตรฐานได้ไม่ลืม และอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นการทำตัวเขียนให้ภาษาของซึ่งเป็นภาษาพื้นบ้านในจังหวัดจันทบุรีได้เลือกระบบเขียน ภาษาของโดยอิงอักษรไทยหรือดัดแปลงใช้ตัวอักษรไทยในระบบที่แสดงลักษณะภาษาของได้ เนื่องจากสะดวกและเหมาะสมกับสังคมการเมืองไทย

2. ระบบเขียนที่ดีจะต้องแสดงลักษณะภาษานั้นๆ ได้ครบถ้วนถูกต้องมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หรืออย่างน้อยจะต้องแสดงหน่วยเสียงสำคัญในระบบเสียงของภาษานั้นได้ครบและหน่วยเสียงหนึ่งๆ ควรจะแสดงด้วยรูปเขียนเพียง 1 รูปเท่านั้นเพื่อความง่ายและไม่สับสน

3. เนื่องจากภาษาที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ กันจะมีลักษณะทางภาษาแตกต่างกัน ระบบเขียนที่ดีจึงต้องอิงภาษาของท้องถิ่นที่เป็นมาตรฐานหรือเป็นที่รู้จักเข้าใจหรือใช้กันมากที่สุด เพื่อให้คนส่วนใหญ่เข้าใจได้

4. ระบบเขียนที่ดีจะต้องมีลักษณะที่สม่ำเสมอในการเขียน กล่าวคือการใช้สัญลักษณ์หรือตัวเขียนเพื่อแทนเสียงใดเสียงหนึ่งจะต้องมีความคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมา นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงเสียงทั้งระบบด้วยว่าได้เลือกระบบเสียงของ

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

ภาษาถิ่นใดถิ่นแล้วก็ต้องใช้เสียงของถิ่นนั้นเป็นเกณฑ์ถ่ายทอดเป็นตัวเขียนโดยสม่ำเสมอ

5. ระบบเขียนที่ดีจะต้องเป็นที่ยอมรับของเจ้าของภาษาโดยผ่านการปรับระบบและตกลงกันในหมู่เจ้าของภาษานั้นๆ เพราะเจ้าของภาษาจะเป็นผู้นำไปประยุกต์ใช้กับงานต่างๆ ของตนตลอดไป

6. ระบบเขียนที่ดีจะต้องสะดวกต่อการพิมพ์ การนำระบบเขียนที่มีอยู่แล้วในเครื่องพิมพ์หรือเครื่องคอมพิวเตอร์มาปรับใช้ก็เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งทำให้การเผยแพร่เป็นไปได้โดยง่าย

4. โครงการวิจัยนำร่องการบูรณาการตัวเขียนไทยน้อยเข้าสู่ระบบการศึกษา

ถ้าพิจารณาจากภาษาพูดและจำนวนผู้พูด ภาษาลาวอีสานยังไม่จัดอยู่ในภาวะวิกฤต แต่ถ้าพิจารณาจากภาษาเขียนซึ่งควรมีบทบาทในการสืบทอดความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม คำสอน ฯลฯ ที่คนสมัยก่อนเขียนไว้บนใบลาน หรือตามผนังโบสถ์ของวัดในภูมิภาคอีสานได้ถูกละเลยจนเกิดการสูญหายไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งคนรุ่นหลังก็ไม่สามารถอ่านตัวเขียนเหล่านั้นหรือไม่เข้าใจศัพท์สำนวนตลอดจนที่มาขององค์ความรู้ต่างๆ ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมา กรณีภาษาลาวอีสานจึงต้องแยกพิจารณาเป็น 2 ประเด็นคือภาษาเขียนน่าจะต้องรีบดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูก่อนที่จะไม่สามารถหาปราชญ์ผู้รอบรู้ภาษาและวัฒนธรรมลาวอีสานเพื่ออ่านและถ่ายทอดความรู้จากตัวเขียนที่บรรพบุรุษได้บันทึกไว้ โดยใช้การบูรณาการองค์ความรู้ด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน นำตัวเขียนภาษาอีสานมาปรับให้ง่ายและสะดวกต่อการเรียนการสอนตามหลักเกณฑ์การทำระบบตัวเขียนที่กล่าวแล้วข้างต้น และเริ่มดำเนินการด้านการวางแผนการศึกษาภาษาในท้องถิ่น โดยเริ่มทำการวิจัยนำร่องในการสำรวจความต้องการและทัศนคติของชาวลาวอีสานต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตน สร้างเครือข่ายการทำงาน รวบรวมความรู้และเชื่อมโยงความรู้อย่างเป็นระบบโดยนักวิชาการหลากหลายสาขาวิชาให้ชุมชน

ได้มีส่วนร่วมในการคิด และดำเนินการด้วย ทำหลักสูตรการสอนภาษาลาวอีสานให้กับกลุ่มที่ต้องการจะเรียนรู้ เช่น ระดับเด็กที่อยู่ในวัยเริ่มเรียนที่ต้องการเรียนวิชาพื้นฐานเป็นภาษาแม่ของตน ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิทางภาษาขององค์การยูเนสโก เป็นต้น เนื่องจากภาษาพูดและภาษาเขียนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด จึงควรเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่เข้าด้วยกัน และเร่งสร้างสำนึกและทัศนคติที่ดีต่อภาษาและวัฒนธรรมในหมู่ลูกอีสาน ส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนให้มากขึ้น

ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้สนับสนุนโครงการวิจัยนำร่องการบูรณาการตัวเขียนไทยน้อยเข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อ

1) พัฒนาอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาวอีสาน สร้างสำนึกและทัศนคติที่ดีต่อภาษาและวัฒนธรรมในหมู่ลูกอีสานให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น ก่อให้เกิดความภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง เริ่มจากการฟื้นฟูตัวเขียนไทยน้อยก่อน

2) ยกย่องบทบาทและหน้าที่ของภาษาลาวอีสานในฐานะภาษาราชการในระดับท้องถิ่นของภูมิภาคนี้ โดยการวางแผนการบูรณาการตัวเขียนไทยน้อยเข้าในระบบการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องต่อแนวนโยบายในการพัฒนาชุมชนและภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

3) ขยายขอบเขต (Domain) การใช้และเพิ่มจำนวนผู้ใช้ตัวเขียนไทยน้อยซึ่งเป็นตัวเขียนของภาษาลาวอีสาน

4) จรรโลงการคงอยู่แบบยั่งยืน (Sustainable Maintenance) ของตัวเขียนไทยน้อยในยุวชนรุ่นใหม่อีกต่อไป

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยนำร่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการวิจัยเพื่อวางแผนด้านภาษาในภูมิภาคอีสานในระยะยาว ในช่วงแรกเป็นความพยายามที่จะสร้างสำนึกเกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาในรูปแบบของการบูรณาการความรู้สาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยนำเสนอทิศทางการศึกษาวิจัยด้านภาษา

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

และวัฒนธรรมทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น ฯลฯ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นโครงสร้างของสังคมไทยว่าประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายกลุ่ม และยังชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาองค์ความรู้ด้านภาษา และวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคมไทย โดยภาษาของกลุ่มต่างๆ ล้วนมีบทบาทหน้าที่ ฐานะต่างๆ กัน และมีส่วนในการสร้างสังคมไทยให้พัฒนาด้วยกันทั้งสิ้น

การพัฒนาภูมิภาคอีสานโดยอาศัยภาษาเป็นพลังในการพัฒนานั้น ควรต้องดำเนินการในเรื่องสำคัญๆ ต่อไปนี้

1. ภาษาลาวอีสานในฐานะที่เป็นภาษากลางของท้องถิ่นอีสานสมควรได้รับการยกระดับมาตรฐานเพื่อรองรับบทบาทของภาษาท้องถิ่นที่แสดงอัตลักษณ์ของคนส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้ การดำเนินการยกระดับมาตรฐานของภาษา ได้แก่ การฟื้นฟูระบบตัวเขียนที่เป็นที่ยอมรับของคนในชาติ จะต้องมีการมีพจนานุกรมภาษาลาวอีสานเพื่อใช้ในการอ้างอิงที่เป็นมาตรฐาน ครอบคลุมจำนวนศัพท์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งบอกวิธีการออกเสียงที่ถูกต้องของแต่ละคำ และจะต้องมีหน่วยงานตรวจสอบความถูกต้องของภาษาและการบัญญัติคำใหม่ (เช่นเดียวกับภาษาไทยมาตรฐานที่มีราชบัณฑิตยสถานรับผิดชอบการตรวจสอบความถูกต้องและบัญญัติศัพท์ใหม่ที่เกิดขึ้น) ตลอดจนการบันทึกข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ทั้งแถบบันทึกเสียง วิดีทัศน์กิจกรรมด้านวัฒนธรรม ฯลฯ หน่วยที่ทำหน้าที่ยกระดับและรักษามาตรฐานตัวเขียนของภาษาลาวอีสานจะต้องประกอบด้วยตัวแทนจากฝ่ายต่างๆ ได้แก่ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านภาษาเป็นอย่างดี สามารถอ่าน และออกเสียงภาษาลาวอีสานได้อย่างถูกต้อง นักภาษาศาสตร์ นักการศึกษา ตัวแทนจากสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ผู้ทำหน้าที่กำหนดนโยบายด้านภาษาและวัฒนธรรม ผู้ปฏิบัติในการสนองนโยบาย นักพัฒนาชุมชน ฯลฯ

2. การบูรณาการภาษาไทยน้อยเข้าในระบบการศึกษา ต้องมีการสำรวจหากลุ่มที่มีความต้องการเรียนภาษาแม่ของตนผ่านระบบที่เป็นทางการ มีการจัดทำหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีการสร้างสื่อการสอนที่มีคุณภาพ มีเนื้อหาเหมาะสมกับระดับของผู้เรียนและมีปริมาณมากพอเพียง มีการอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร ผู้จัดทำหลักสูตร ผู้สอน ฯลฯ

3. มืองค์กรเครือข่ายความร่วมมือช่วยกันสร้างความเข้าใจให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของภาษาของตนและบทบาทของภาษาแม่ที่ช่วยในการพัฒนาคนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตน เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการบูรณาการตัวเขียนไทยน้อยเข้าสู่ระบบการศึกษาและการวางแผนด้านภาษาเพื่อการพัฒนาชุมชนอีสานจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ตลอดจนความเข้าใจและการสนับสนุนของรัฐบาลและประชาชนด้วย แม้ว่าผู้เขียนจะไม่ใช้ลูกอีสานแต่ก็หวังเป็นอย่างยิ่งที่จะเห็นภาษาและวัฒนธรรมอีสานเจริญงอกงามท่ามกลางความงดงามหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

เฉลิมชัย ไชยชมภู. “การบูรณาการภาษาเขียนล้านนาเข้าสู่ระบบการศึกษา.”

Proceedings on the theme of Endangered Languages and

Cultures, The 8th International Conference on Thai Studies, January

9-12, 2002, Ramkhamhaeng University, Nakhon Phanom, Thailand.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ. “พัฒนาระบบเขียนภาษาของ.” ภาษาและวัฒนธรรม.

19, 2 (2543) : 5-18.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ. “แผนที่ภาษาของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย”

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเพื่อเสนอผลงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544.

Crystal, D. **Language Death**. United Kingdom: Cambridge University Press, 2000.

Krauss, M. “The world language in crisis”. Language. 68, 1 (1992) : 4-10.

Smalley, W. **Linguistic Diversity and National Unity: Language Ecology in Thailand**. Chicago: The University of Chicago Press, 1994.

❑วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง

Suwilai Premsrirat,. **Languages Endangerment in Thailand**. Paper presented at the 8th International Conference on Thai Studies. Nakhon Phanom, 9-12 January 2002.

Suwilai Premsrirat & Malone, D. **Language Development and language revitalization in Asia**. Paper presented at the Conference on Language Development, Language Revitalization and Multilingual Education in Asia, 6-8 November 2003, Bangkok, Thailand.

UNESCO. "The use of vernacular language in education." in **Monographs on Fundamental Education**. Paris: UNESCO, 1953.

A Pilot Project for Integrating Thai Noi Orthography into the Formal Education Curriculum for Isan Development

Dr.Pornsawan Ploykaew

John Draper

1. Introduction

1.1 Language Endangerment

Krauss (1992) reports that 90% language death worldwide would occur by 2100. The concept of the maintenance and revitalization of endangered languages has been introduced by scholars because they agree that the loss of languages causes the loss of knowledge or local wisdom of those speakers, who are considered as a kind of resource. David Crystal (2000) has compiled the principal ideas, methodology and classic examples of related studies on endangered languages. He emphasizes the difficulty of the task, which often takes a long time, often without much success.

Suwilai (2000) classifies languages in Thailand as affected by 3 main forces: language change, language shift and language death. She reports that there are 14 languages which are considered to be endangered. In Thailand now, there is a Resource Center for Revitalization and Maintenance of Endangered Languages and Cultures, a subdivision under the ILRD acting as a network for the cooperation of language revitalization. Although the project's initiative aims at the endangered languages, in fact the other languages in Thailand could be the next target. Since all the languages in Thailand have also been influenced by Central Thai, they are all tending to become endangered in some sense.

2. The ecology of language and culture in Thailand

In Thailand there are about 60 languages altogether. Smalley (1994) says that because these languages are in different hierarchies and have different functions, they can exist together in Thailand without conflict. The top-most hierarchy is Standard Thai, which functions as an official and national language, and which dominates all the languages in the lower hierarchies' the regional languages and local languages respectively. It should be noticed that the social structure of Thai people consists of different hierarchies as well. Subsequently, people's status can be promoted only if they are successful in education and professions which correspond to a competent performance in the Standard Thai language.

2. The status of Lao Isan and the other languages in the Isan region

2.1 Language distribution in the Isan region

The data from an ethnolinguistic map project (ILCRD, 2001) reveals that there are 20 languages spoken in the 19 provinces of the Isan region, which can be divided into the upper and the lower parts. The Tai language family includes Lao Isan (the number of the Lao Isan speakers is 73% or about 13 million people when the total of Isan population is 22 million), Phuthai, Nyaw, Yoy, Kaloeng, Saek, Phuan, Thai Korat, Thai Loei, Tai Dam and Central Thai. There are also nine Mon-Khmer languages, and two of them are endangered languages So (Thavuong) and Nyah Kur. The others are Thai Khmer, So, Bru, Vietnamese, Kuy, Nyaw, and Mon. A few people in the Isan region are Chinese, Kammuang, Lao Lom, Hmong, Lao (the same group as the language spoken in Lao) and Khmer.

2.2 The role of Lao Isan in the region

The Lao Isan language is spoken by the majority of Isan people. In terms of the number of speakers, Lao Isan should be the most prestigious regional language after Central Thai, which is the official language. In fact the

status of Lao Isan is the lowest. The fact is that Isan districts are heavily affected by drought, so the people move elsewhere to earn their living as laborers or servants. Thus the Lao Isan language has come to reflect the language of the poor and “low class” people. The attitude of Isan people towards their language is not wholly positive. Some of them say that they do not want to speak Lao Isan with outsiders because they feel ashamed. As a result, Isan people shift to use Central Thai when they communicate with outsiders and use Lao Isan only among their group. Moreover, the traditional writing system of Lao Isan has rarely been taught to children, while Central Thai alone is taught in schools. At present, only a few older people can read and write “Thai Noi” – a traditional Lao Isan writing system. Some children stop speaking Lao Isan altogether, possibly not realizing that though they can change their language, they cannot change their ethnicity, and will always be seen by others as Isan Thai. Consequently, the domain of Lao Isan diminishes. People tend to forget vocabulary items and expressions. The role of Lao Isan is becoming weaker and weaker. Consequently, Lao Isan people need to be offered the option for language maintenance and revitalization before it is too difficult to do so.

3. Language and Culture as basic knowledge for community development

3.1 Language rights encourage people to present their ethnic identity

Each ethnic group possesses a worldview that is different from other groups. The former generation has taught their experience to the later through their languages. This makes the member proud of his or her own ethnic group. Language plays an important role in the transfer of knowledge from generation to generation, and with each generation also new knowledge has been created, adjusted to the changing world. Thus, UNESCO argues that ethnic groups should have language rights to preserve the culture, learn

the mother tongue language and use it through media, etc. This is a basic right for every human on earth. The government should not interfere with one's language rights (UNESCO, 1996, cited in Chaichomphu, 2002).

3.2 The importance of a writing system for language maintenance and revitalization

A writing system is an important communication tool that is not less effective than spoken language as it is a concrete expression of cultural identity for an ethnic group. A civilized country needs a writing system for formal education. Since it can be used in many formats, such as mottos, teaching, articles, letters, etc., it is also a tool for community development – to communicate news and knowledge to people in remote areas about public health, agriculture, trading, the economy, social affairs, etc. Moreover, it can last longer than spoken language because it can be preserved and read later. Thus, knowledge and events about an ethnic group can be recorded into the writing system, which later will be an experience for the next generation. Besides, language death tends to slow down if written current documents are still available.

From the pilot projects for language revitalization for those ethnic groups in Thailand – Chong, So (Thaveung), Guong, Nyah Kur – Suwilai (2000) suggests criteria for creating a good writing system for a language, such as being suitable for the social and political situation of the community, being a representative for all the dialects and covering the phonological system thoroughly, being consistent, being accepted by the agreement of native speakers in terms of a committee and being convenient for a system of printing, etc.

4. A pilot project for integrating Thai-Noi Orthography into formal education curriculum

According to the number of speakers, at present the Lao Isan language is not in the endangered group. However, the writing system for the local people – Thai Noi – is not actively used among them. Although Thai Noi still exists, it is solely found in disparate archives of palm leaf manuscripts or on some walls in old temples. Consequently, the youth of Lao Isan can not read, write or understand the cultural resource. Thus, Thai Noi should be maintained and revitalized now, before all the old people who can remember how to use it pass away. Experts from many disciplines should do a cooperative project. Thai Noi documents should be systematically archived, catalogued and preserved first. Some scholars of Lao Isan and Thai Noi are needed to read them so the pronunciation can be transcribed by linguists. The next steps are doing surveys for finding the Lao Isan attitude and their needs regarding language revitalization, and at the same time a committee should be established to modernize or simplify and adjust the writing system according to the principles mentioned above. The committee, which should be composed of local people, government officials, educational institutes, developers, linguists, religious institutes, practitioners, etc. can also take responsibility for language modernization and standardization. Educators could make instructional media for their own constituents using the new writing system. The primary target group for learning to read and write Lao Isan is elementary children because they can get basic education through their ethnic language. It should be a link between the written and the spoken languages by encouraging people in this generation to write as well as speak Lao Isan. Many activities can promote language and culture preservation and revitalization. This may help the Lao Isan people to understand that their own language and culture have the same value as Central Thai and so feel proud of their language and culture.

5. Conclusion and Suggestions

A suggested project for integrating Thai Noi into the school curriculum is a part of language planning for developing regional communities in the long run. Though Thailand is a multilingual country, all languages have been influenced by standard or Central Thai. The experience of those endangered languages in Thailand might be a warning that languages and cultures could become extinct or severely diminished if the people do not sincerely care about them. Integration of research in language and culture is also necessary, as well as in other fields such as sociology, health sciences, tourism and the economy, in order to be used as a tool for community development. In other words, the development of the Isan region requires the following:

1. Standardization of Lao Isan as a symbol for showing the people's identity. Standardization of language includes the revitalization of the writing system for all people in the region, a good dictionary for reference with sufficient current vocabulary items, a pronunciation guide and a committee to act when necessary, such as to create new words, publish new dictionaries and build a corpus of audio and video materials, plan sustainable maintenance for Thai Noi, etc.

2. Expanding the domain of language usage for Thai Noi. Conducting of some kinds of research, including an attitude survey to find out which group wants to learn Lao Isan and for what specific purposes, i.e. in formal education or informal, which level they want, etc. In this way a proper curriculum could be developed as well as content suitable for the community, such as the making of attractive, effective media corresponding to the content, etc.

3. Revitalizing language and culture for Lao Isan by activating a positive attitude and providing an informed understanding of the importance of the mother tongue language, as well as support for pride in pluralism. The establishment of a cooperative educational project for making the individual and community understand the importance of the mother tongue language and culture, and to inform people of their linguistic rights and how

multilingualism and vernacular literacy may improve the educational progress of their children and the economic development of the region.

It should be emphasized that promoting the role of Lao Isan to be a standard language suitable for functioning as a regional language in the Isan region really needs the cooperation of all units of the community, local, institutional, regional and national. It is a difficult task, so it needs support from citizens, universities and government departments. Any success in the development of Isan as a region means the success of national development too. Although the writers are not Lao Isan themselves, we really hope to see Lao Isan language and culture continue to exist in graceful and peaceful harmony among the diversity of languages and cultures in Thailand.